

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7943>

Number: 73 , p. 255-270, Winter 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / Article Acceptance Date

12.11.2018

22.12.2018

Yayınlanma Tarihi / The Published Date

31.12.2018

**TERÖR ÖRGÜTÜNDE DOKTRİNLEŞTİRME (BEYİN
YIKAMA) VE KİŞİLİĞİN KORUNMASI**
*INDOCTRINATION (BRAINWASHING) IN TERROR ORGANIZATIONS
AND PROTECTION OF PERSONALITY*

Doç. Dr. Özlem Tüzüner

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5575-3400>

Afyon Kocatepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü,

ozlemtuzuner@gmail.com

Öz

Doktrinleştirme, daha popüler ismiyle beyin yıkama, yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren teorilere konu edilir. Beyin yıkamada, kişinin hem bilincine, hem de bilinç altına ve/veya üstüne hitap eden özel tekniklerle, kurban olma, kendi kendini mahvetme, aşağılama veya yüceltme, ölme, öldürme, düşmanı yok etme, güya kahraman (şehit) olma gibi bazı düşünce ve emirler ekilir. Doktrinleştirme faaliyetlerinin hüküm sürdüğü alanlardan en önemlisi terör örgütleridir. Terörizmde insan faktörü doktrinleştirme sayesinde oluşur ve korunur. Bu çalışmanın iddiası, terörizmde insan faktörüne kişiler hukukuyla darbe vurulabileceğidir. Kişilik, kişiyi donatan fiziksel, psikolojik ve ekonomik değerler bütünü olup, hukuken korunan hakların şüphesiz en başındadır. Terör örgütlerinde doktrinleştirme, kişilik hakkı ihlâlidir. Kişiler hukuku, hem koruyucu (önleyici) hukuk, hem de dava hukuku olarak doktrinleştirmeye meydan okuyabilir. Kişi, kişiliğinin hukuken korunduğundan haberdar olursa, işbu farkındalık sayesinde, beyninin yıkanmasına karşı, daha baştan duyarlı mertebeye çıkabilir. Bu farkındalık her türlü doktrinleştirmeye karşı başışıklık kalkanı sağlayabilir. Dava hukuku boyutuna gelindiğinde, doktrinleştirme yoluyla ika edilen kişilik hakkı ihlâlüne karşı, hukukî şartları uygun düştükçe kişiliği koruyucu davalardan yararlanılabilir. Dinleri suiistimal eden terör örgütleri bakımından, kişinin ehliyet ve özgürlüklerinden kısmen veya tamamen vazgeçmesini konu edinen hukukî işlemler de, bu vazgeçiş görünürde terörist adayının rızasına dayansa bile, kesin olarak hükümsüzdür.

Anahtar Kelimeler: Doktrinleştirme, Terör Örgütünde Beyin Yıkama, Kişilik,

Kişilik Hakkı İhlâli, Kişiliğin Korunması

Abstract

Indoctrination, known as brainwashing, has been used in theories since the beginning of the twentieth century. The aim of indoctrination is to place specific commands into one's mind like being victim, self-destruction, self-humiliation, egotism, death, homicide, destroying enemy and supposedly martyrization through the use of seductive techniques. The human source of terrorism is formed and protected by professional brainwashing methods. The claim of this study is that the human factor in terrorism can be undermined by the law of persons. Law of persons can challenge brainwashing operations in terror organizations through preventive and litigation law. Personality is an alliance of values including physical, psychological and economic values, which characterize a man. Indoctrination in terrorism means the violation or infringement of personal rights. The awareness of legal protection of personality may create an immunity shield against all kinds of brainwashing methods. Against the violation, which is acquired through brainwashing, all the actions protecting the personality, can be brought if the legal conditions are appropriate. Especially in terms of terror organizations that abuse religions, partial or complete waiver notices of terrorist candidate whom rights and freedoms are given up on, definitely void and null even though it seems as if the terrorist candidate is willing.

Key Words: Indoctrination, Brainwashing in Terror Organization, Personality, Infringement, Protection of Personality

GİRİŞ

Doktrinleştirme (*indoctrination*), başka deyişle beyin yıkama (*brainwashing*), muhatabın farkındalığı dâhilinde olsun olmasın, onun tarafından anlaşılın anlaşılmasın, akıl almaz, hatta suiistimal teşkil eden yöntemlerle muhatabın zihnini kontrol altına almak ve onun zihninde ideolojik dönüşüm yaratmak amacıyla uygulanan, her türlü sistemli telkin, yönlendirme ve baskı içeren manipülasyon ve propaganda tekniklerinin bütünüdür (Sancar, 2016, 1916, 1917; Kirman, 2004, 1009, 1010).

İlk bakışta pozitif anlamlı sanılabilecek doktrinleştirme, kişiye doktrin kazandırma veya kişinin beynini temizleme şeklinde iyimser manaları haiz değildir (Momanu, 2012, 88, 89). İdeolojik perspektifte doktrinleştirme, yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren teorilere konu edilir (Kirman, 2004, 107; Brown, 1973, 232). Beyin yıkama ise, Komünist Çin Halk Cumhuriyeti ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin doktrinleştirme tekniklerini topluca ifade etmek üzere, Amerika Birleşik Devletleri sosyal bilimler camiasında, yirminci yüzyılın ikinci yarısında dün-

yada ilk defa akademik jargonda kullanılır (Schein, 1960, 1, 2, 6, 23, 33).

Bugün doktrinleştirme kavramının pedagojik ve ideolojik iki ayrı alt yapısı bulunur. Kurumsal kavram olarak doktrinleştirme tercih edilse de, birey hedef alındığı ölçüde, gerek pedagojik, gerek ideolojik çerçevede, beyin yıkama ve doktrinleştirme kavramları özdeş kabul edilebilir (Momanu, 2012, 89; Kirman, 2004, 123; Kruglanski&Fishman, 2009, 23; Bagheri Nia&Jalilvand, 2015, 1083; Georges, 2015; Biber, 2014).

Doktrinleştirme ve eğitime ayırt edilmelidir. Çeşitliliğin ve otantikliğin cesaretlendirilmediği gruplarda/partilerde/örgütlerde/toplumalarda, beyin yıkama, eğitim ardında maskelenmiş olabilir (Ioana&Cracsner, 2016, 561, 562, 573). Eğitim sürecinde pedagojik anlamda doktrinleştirme dört boyutlu icra edilir: niyet, müfredat, metod, didaktik süreçten elde edilen sonuçlar (Momanu, 2012, 96-100).

Eğitimde öğrenciyi etik değerlerle donatma amacı onun beynini herhangi bir doktrinle yıkayarak gerçekleştirilemez. Bilakis etik değerlerin yerleşmesi için olmazsa olmaz

zihin koşulu, eleştirel düşünce ve rasyonel strateji geliştirme yeteneğidir. Meraklı, otonom ve açık fikirli ferdin kendi etik değerlerini bizzat seçmesi ve geliştirmesi tercihe şayandır (Tan, 2004, 1-3; Huttunen, 2009, 13, 38).

Temel dinî eğitimde dâhi artık doktrinleştirme terk edilmekte, gayri insancıl ve ayırımıcı bakış açıları dışlanmaktadır. Doktrinleştirme yerine tercih edilen, sosyal yapıcı (*social constructivist*), kendi kendine yeterlik (*self-efficacy*) ve kendi kendini düzenleme (*self-regulation*) modelleri aşılıyarak huzurlu kişiler topluma kazandırmaktır (Bagheri Nia&Jalilvand, 2015, 1083).

Eğitim dışında, sosyal ve kognitif psikoloji, kültürel antropoloji, sinema, müzik, edebiyat, reklâm ve pazarlama alanlarında da doktrinleştirme uygulamalarına değinilir (Brown, 1973, 7, 73, 121, 136; Reinares, 2008, 7, 9, 12-14; Cragin&Gerwehr, 2005, 8, 13). Ayrıca, sosyal psikoloji ve din sosyolojisi kapsamında da beyin yıkama konusu değerlendirilir (Kirman, 2004, 108, 109).

Bu çalışmada ideolojik perspektifte, özellikle terör örgütlerinde doktrinleştirmeye odaklanılır. Terörizm bakış açısında beyin yıkama teorilerinin yoğun eleştirilere maruz kaldığı dile getirilmelidir. Bu eleştirilerde göze çarpan ilk tespit, doktrinleştirme kavramının vakıa olarak tanındığıdır. Yine de, gerek partizan terörist devşirilmesini, gerek bağımlı sempatizan kazanılmasını, bu teorilerin kâfi düzeyde açıklamadığı anti tezi üretilir (Kirman, 2004, 109, 111, 116, 127-131; Sancar, 2016, 1917, 1918).

Esasen terör örgütlerinde doktrinleştirme hususunda, senteze ulaşılabilir. Hiçbir terör örgütü, fanatik inançlar enjekte etmeksizin insan faktörü yaratamaz. Terör örgütleri, enjekte ettiği fanatik inançları, fiziksel veya psikolojik baskıyla canlı tutarak insan faktörünü genişletir. Örgüt lideri, altındakilerin komplekslerini farkındadır, gerektiğe bu komplekslerden yararlanır. Diğer taraftan, radikal ve/veya fanatik inançların korunması

uğruna, toplu yemin töreni, bayrak veya liderin eteğini/çorabını/atletini öpme, düşman bayrağı yakma ve koro hâlinde ateşli slogan tekrarlama gibi ritüeller uygulanır. Teröristlerin aileleriyle ve terörist olmadan önceki arkadaşlarıyla iletişimi sınırlanır. Sosyal bilgi akışları daraltılır. Tereddütleri duygusal şiddetle baskılanır. Bunlar örgüte katılmanın niteliği gereğidir. İşte bu sayılan beyin yıkama uygulamalarının ve daha nicelerinin varlığı kesindir (Ioana&Cracsner, 2016, 564-568; Cragin&Gerwehr, 2005, 3, 8, 15, 20, 24; Reinares, 2008, 14-16).

Avrupa Birliği ülkelerinden gelen parlamento raporları ve idarî raporlar, Amerika'nın kültürel ürünü olduğu iddia edilen beyin yıkamanın Avrupa'da gayet canlı olduğunu gözler önüne serer. Teoriden öte fiilî varlığı tespit edilen doktrinleştirme, Avrupa'da manevî paniğe (*moral panic*) neden olur (Richardson&Introigne, 2001, 143, 164). Bununla birlikte, dünyadaki sosyal travmaların da en önemli zeminlerinden biridir. Yalnız beyin yıkama uygulamaları, terörizmde insan faktörünün yaratılmasında ve genişletilmesinde yegâne açıklayıcı faktör olmayabilir. Tabii ki başka faktörler de bulunabilir. Terör örgütlerinde insan faktörünün doktrinleştirme dışında farklı parametrelerden de beslenmesi, bu hususta senteze ulaşılmasına engel teşkil etmez. Sentez şudur: bağımlı terörist yaratılmasını kâfi düzeyde açıklasın veya açıklamassın, doktrinleştirerek bağımlı kılma uygulamalarının terör örgütlerinde kullanılması işin niteliği gereği terörizmin global gerçeğidir. Bütün terör örgütlerinin kişi unsurunu oluşturan esaslı faktörlerden biri, radikalizme yönelten dinî veya din dışı dogma suiistimaliyle beyin yıkamadır. İşte sentez olduğu iddia edilen bu gerçeğe nasıl başa çıkılacağı sorununu çözmek adına, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, iktisat, kriminoloji, psikoloji gibi bilimlerden yararlanılabileceği gibi hukuk ilminden de faydalanılabılır.

Hukuk ilmi perspektifinde, terörizm,

elbette anayasa hukukunda dışlanır; milletlerarası genel hukukta uluslararası sözleşmelere konu olur; ceza hukukunda ulusal müeyyidelerle bağlanır; vergi hukukunda vergi kaçırma vakıalarının bir kısmını açıklığa kavuşturur. Hatta ceza muhakemesi hukukunda beyin yıkamanın, sanığın özgür iradesini ortadan kaldırmış olduğu ölçüde, meşru savunma aracı olarak kabul edilebileceği iddia edilir (Warburton, 2003, 78, 80, 97). Borçlar hukukunda ise, terörizm amaçlı sözleşmeler, kesin olarak hükümsüzdür. Aile hukukunda, genel veya özel boşanma; miras hukukunda, cezalandırıcı mirastan çıkarma sebeplerinden sayılabilir.

Terörizm, hem kamu hukukunun, hem de özel hukukun her dalında problematik arz etse de; bu çalışmanın iddiası, terörizmde insan faktörüne, asıl yıkıcı darbenin, ancak kişiler hukukuyla vurulabileceği yönündedir. Terör örgütlerinde icra edilen her türlü beyin yıkama ve doktrinleştirme faaliyeti, kişilik hakkı ihlâlidir. Kişiler hukuku, hem koruyucu (önleyici) hukuk, hem de dava hukuku olarak doktrinleştirmeye meydan okuyabilir.

I- TERÖR ÖRGÜTLERİNDE DOKTRİNLEŞTİRME

Doktrinleştirme, potansiyel örgüt üyelerini cezbeden, mevcut üyelerin örgüte bağlılığını sıkılaştıran, güçlü manipülasyon araçları kullanılarak kişinin fikir dünyasının tersinden inşa edilmesidir. Böylesine beyin yıkama uygulamalarına direnmek son derece güçtür. Beyin yıkamanın en belirgin özelliği, buna karşı konulmasının ve bundan geri dönülmesinin çok zor olmasıdır (Kirman, 2004, 109).

Doktrinleştirme, ev, okul, üniversite, cami, eğitim kampı, gazete, radyo, televizyon, *web* sitesi, internet sohbet (*chat*) odası gibi yerlerde gerçekleşebilir (Cragin&Gerwehr, 2005, 22, 44, 50; Precht, 2007, 6, 11, 37, 74). Dahası, ilgili otoritenin bilgisi dâhilinde olsun olmasın, eğitim kurumu, hapisane ve ordu bile, doktrinleştirmeye ev sahipliği yapabilir

(Biber, 2014).

Doktrinleştirme, yani beyin yıkama demek, sadakatin yerini bağımlılığın, kontrolün yerini baskının almasıdır. Beyin yıkamanın ilk basamağında, ferдин mevcut düşünce sistemini yıkmak (*deconstruction*); ikinci basamağında ise, doktrinleştiricinin ihtiyaçlarına uygun yargıları yeniden inşa etmek (*reconstruction*) bulunur (Ioana&Cracsner, 2016, 573). Kısacası, önce şahsın benliği bölünür, daha sonra müsait parçanın üzerine yeni doktrin inşa edilir (Brown, 1973, 231).

Beyin yıkama teorileri, klasik (ilk nesil) ve modern (ikinci nesil) şeklinde ikiye ayrılır. Klasik teoride, manipülasyon aracı, beşerin fizikî ihtiyaçlarının, özellikle, yemek, su, uyku ve dinlenme gibi temel ihtiyaçlarının kısıtlanması, hatta ceza veya ödül olarak istismar edilmesidir. Modern teoride ise, adayın tutumları fiziki baskı araçları kullanılmaksızın yönlendirilir. Burada, aşk, sevgi, ilgi, kabul görme, ait olma, mükafat, ceza, günah ve diğer duygu yüklü, kısacası psikolojik içerikli taktikler söz konusudur. Bu taktikler, ders verme, sohbetler organize etme, belirli ideolojileri fanatikleştiren kitaplara dayalı okuma/çalışma grupları oluşturma, ilahi veya marş söyletme, kahraman sayılan örgüt liderine bağımlı kılma, duygusal filmler ve tiyatro oyunları izlettirme gibi yoğun sosyal etkileşim süreçleri şeklinde örneklenebilir (Kirman, 2004, 121-123; Schein, 1960, 9).

İster dinî, ister din dışı, ideolojik temelli tüm terör örgütlerinin partizan ve sempatan kazanma stratejileri temelde beyin yıkama üzerine inşa edilir (Sancar, s. 1916, 1918). Terör örgütlerinin insan faktörüne hizmet eden bu faaliyet, toleranssızlık, ötekileştirme, düşmanlık, fanatiklik, radikallik, koşullu sevgi ve sair duygusal şiddet bileşimidir. Örneğin, batıların tanrı tarafından sevildiği yönünde ötekileştirme beyin yıkamadır (Ioana&Cracsner, 2016, 569).

Propaganda üzerinden doktrinleştirme araçlarının en başında düşmanın gayri insanlaştırılması (*de-humanization of the enemy*) yer alır. Öyle ki, terörist adayı, düşmanı yen-

menin tek yolunun şiddetten geçtiğine inanılır. Terörizmde beyin yıkama, tarihi kıyaslamada üstünlük, kahraman terminolojisi, fantastik bir savaş için fantastik bir dünya yaratma, iyiyi ve şeytanı yeniden tanımlama gibi öğelerden beslenir (Reinares, 2008, 17). Bu öğelere, şehit sayılma ve öteki dünyada ayrıcalıklı olma argümanları da eklenebilir.

Beyin yıkama teknikleri arasında, düşünmeyi durdurma ritüeli, toplu yemin töreni, sloganları koro hâlinde ateşli şekilde tekrarlamaya seansı yer aldığı gibi, sosyal bilgi akışının daraltılması, tereddüdün duygusal şiddetle baskılanması, yalıtılmış odada günlerce sessiz oturmak, yer altına kazılmış çukurda bir cesetle kırk sekiz saat geçirmek ve vahşi doğada haftalarca tek başına hayatta kalmak şeklinde uygulamalar mevcuttur. Bunlara sair silahların kullanılmasının öğretildiği sıkı disiplinli askerî eğitim kampları eklenebilir (Reinares, 2008, 15, 16).

Muhatabın bağımlı hâle gelmesi için aç/susuz/uykusuz bırakma eziyetinden şikâyet etmeyi yüceltme; darp, tecavüz, uyuşturucu/kimyasal enjeksiyonu gibi fiziksel şiddet uygulama; terapi seansı düzenleme; cinselliğe yönelik zafiyetten yararlanma; gençlerin aşkın eğlence arzusunu istismar etme yine beyin yıkama yöntemleri arasında sayılır (Schein, 1960, 10, 11; Sancar, 2016, 1916, 1917; Brown, 1973, 194, 196, 197). Ayrıca, kişinin din algısının bozulması, hattı zatında sevgiye ve şefkate dayalı dinî inançların şiddet yanlısı gibi yeniden programlanması, ezilen kişideki yoksunluk duygularının beslenmesi, fakirlik ve işsizliğin yegâne sebebi olarak düşmanın gösterilmesi, şiddet ve isyana özendirici uyarılara düzenli maruz tutma metotları eklenmelidir (Precht, 2007, 32, 36-38, 43; Onuoha, 2014, 5; Yapıcı, 2016).

Beyin yıkama yoluyla partizan ve/veya sempatizan yaratma ve bunları örgüte bağımlı kılmada, örgütten ayrılanların damgalanması, tehdit edilmesi veya öldürülmesi yanı sıra dünya nimetlerinden uzletin

gerçek manasının tersine sapkınca özendirilmesi dikkat çekicidir. Hatta örgütten ayrılma ve batılı eğitim modeline girme, cehennemlik olmakla veya sevaptan mahrum kalmakla yahut günaha girmekle özdeşleştirilir (Onuoha, 2014, 3; Precht, 2007, 29, 30, 52; Kruglanski&Fishman, 2009, 20, 21; Richardson&Introigne, 2001, 149, 164, 165; Kirman, 2004, 121). Kadınlara yönelen irade ifsadında ise, kaçırılma, köle olarak kullanılma, güya cihattaki kocalarının veya çocuklarının öldürülmesiyle tehdit edilme yöntemleri anılabilir (Tanzeem, 2014).

Anılan metotlara ek olarak, intihar bombacısına hitap eden beyin yıkamada, yeni doğan özgürlük savaşçısı veya şehit kimliğine bürünme; sürekli ibadet hâlindeymişçesine sevap kazanma; aile, ümmet, vatan veya toplum için cinayetin meşru olması, görevin yerine getirilmemesinin aile, ümmet, vatan veya toplum için ihanet veya günah sayılması inançları yeşertilir. Bunun için dramatik törenler, standartlaştırılmış ve tekrarlanan duygusal ritüeller tatbik edilir. Saldırıdan sonra cennete gideceği zannıyla, intihar bombacısının cennetin saf bakirelerinden biriyle sembolik düğününün yapılması, anılan törenlere çarpıcı örnektir (Kruglanski&Fishman, 2009, 20, 21).

Çocuğa yönelen doktrinleştirmede, çekicilik araçları, çocuğun güvenilir alanda kalmasına, bol yemek yemesine ve üniforma giymesine izin verme; ayrıca, ona otomobil, kamyon veya helikopter kullanmasını öğretme; cüz'i miktarda harçlık verme şeklindedir. Çocuğa hitap eden radikalleştirme araçlarında ise, öncelikle korkunç videolar izletilmesi, güya şehit törenlerinde marşlar söylenmesi, örgüte adanma yeminlerinin periyodik olarak yüksek sesle haykırılması gibi metotlar takip edilir. Sonra da, çocuğun planlı cinayetlere art arda şahit olması organize edilir, dört aylık ormanda eğitim kampına tâbi tutulur, yorucu orman kampında ailesine ve evine dair hatıraları silinir. Çocuk bu kamplarda silah ve roket

gibi sair silahları kullanmayı öğrenir. Nihayet örgütüne bağlı ölmesi için işkence altında ısırılmak üzere boynuna siyanür kapsülü törenle takılır (Gray&Matchin, 2008, 110-112).

İnsan Hakları İzleme Haziran 2014 Raporu (Human Rights Watch, 2014) verilerine göre, Suriye’de çocuk militanlara aylık kırk yedi ile yüz bir dolar arasında maaş ödenir (Georges, 2015). Teröristlerin çocuklara yönelen doktrinleştirme faaliyetlerinde cinsel saldırılarınkine benzer metotlar kullandığı ileri sürülür. Öyle ki, çocuğun güvenini kazanmak, sair duygusal ihtiyaçlarını karşılamak, onu ailesinden ve arkadaşlarından soyutlamak, nihayet kurbanla cinsel ilişki kurmak malum sıralamadır. Daha sonra şiddet ve pornografi içeren videoların sistematik olarak izletilmesi anılmalıdır. Zamanla bunlardan zevk almaya başlayan çocuğa, anormal cinsel istekleri ve şiddet içeren seçimleri normal gelir. Normal zannettiği bu sapkınlıkları fiilen gerçekleştirirken kurban video kaydına da alınır. Bir gün dirence geçerse, ayrılmak isterse veya aile üyelerinden biri müdahale ederse, bu video kayıtları tehdit aracı olarak kullanılır (Gray&Matchin, 2008, 11; Bloom&Horgan, 2015).

Bu yöntemlerin, yetim, öksüz, fakir, eğitimsiz, kötü eğitimli, aile içi şiddet ve cinsel istismar mağduru, özellikle güvenliğine yönelik inancı bozulmuş, ümit duygusu yok denecek kadar azalmış, öz sorunu, oç alma arzulu, şiddete eğilimli, aşırı kaygılı, narsiste, paranoyak, psikopat ergin veya çocuklarda, aidiyet boşluğu yanı sıra, bozuk kişilik zemini üzerine inşa edildiğinde daha etkin sonuçlar vereceği öngörülebilir (Kruglanski&Fishman, 2009, 7; Victoroff, 2005, 9, 10, 12; Gray&Matchin, 2008, 109; Lericolais, 2011, 39-42; Yaşar, 2016).

II- TERÖRİZMDE BEYİN YIKAMAYA KARŞI KİŞİLER HUKUKU

Terörizmde beyin yıkama uygulamalarına karşı pek çok korunma yöntemi önerilir. Bu yöntemlere, kişiler hukuku merkezli yeni bir yöntemin eklenmesi bu çalışmanın

amacıdır. Anılan amaca ulaşmak için, koruyucu hukuk ve dava hukuku olmak üzere iki ayrı başlık altında çözüm önerilerinde bulunulabilir. Ancak öncelikle, terörizme karşı mücadelede, kişi unsurunun merkez kabul edilmesinin, ne kadar önemli olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır.

A- Terörizmle Mücadelede Kişi Unsurunun Önemi

Stratejik düşünce, ötekiyle zekice iletişim kurmaya ve onu etkilemeye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, terörizmle stratejik mücadelede, mevcut veya müstakbel teröristin kişiliğinin çok önemli olduğuna işaret eder. Teröristlerin, bizzat kendi kişiliklerinde ve avladıkları kişilerin kişiliklerinde, psikolojik, politik ve militanca istikrarsızlaşma varsa, buna karşı gerekçeli ve istikrarlı mücadele, ancak yeni iletişim/ikna teknikleriyle yürütülebilir. Bireyin teröriste dönüşmemesi, mevcut teröristin öz sorgulamaya intikal etmesi onların kişiliğine hitap etmekten geçer.

Bir kere doktrinleştirme gerçekleştirildikten sonra, psikolojik taktiklerle tersine beyin yıkama gerekir. Çünkü beyni yıkanmış teröriste karşı psikolojik savaş da, mezkûr teröristin kişiliğiyle ilgilidir. Özellikle motivasyon bozma, terörizmde fizibilite bulunmadığını, kârlı olmadığını, derhal etkisinin negatif olduğunu ve nihai amacın asla gerçekleşmeyeceğini gerekçelendirme gerekir. Aslında doktrinleştirilmiş kişinin orijinine döndürülmesi oldukça meşakkatlidir (Lericolais, 2011, 39-42; Nasr, 2014, 34, 36; Yaşar, 2016).

Geri çekilmeye, beklenen eylemini ifşaya veya teslim olmaya ikna sürecinde de, teröristin kişiliğinin derinlerine erişilmelidir. Bu noktada, artık kişiliği inşa eden ideolojik kodlara sızılması elzemdir. Yer değiştirmeye (terhise) zorlama, bölme, medyatik propaganda moral bozma, mağdurları ifşayla ajitasyon, sızma ve savuşturma gibi eylemli teknikler denenebilir. Tersine istikrar kazandırmak adına, teröristin popüler inanç ve hurafeleri kısasa kısas kullanılabilir (Nasr, 2014, 34-36).

Özetle, bireyin teröriste dönüşmemesi

kadar, mevcut teröristin öz sorgulamaya intikal etmesi, örgütünü veya beklenen eylemini ifşaya ikna edilmesi süreçlerinde de, bu iş, kişilik olgu ve bilincinden geçer. Çünkü terörizm radikalleştirilerek beyni yıkanan kişilerin ortak amaçla öbekleşmesinde görünür kaynağını bulduğu üzere, terörizmle mücadele de, ancak bu kişilere ve onların kişiliğine temas eden yöntemlerle desteklenirse başarılı olabilir.

B- Koruyucu Hukuk Boyutu: Kişilik Farkındalığı

Terörizm, ölen veya yaralananlarla yahut mameleki zararlarla değil; bilakis, kalan sağların müstakbel kayıp korkusunda gelişir. Terörizmi besleyen can damar, zararlı sonuçlarından ziyade, kitlesel tehdit algısıdır (Lericolais, 2011, 13, 26, 27). Şu hâlde, karşı tehdit algısı yaratılabilir; terörizmden korkulmadıkça, terörizm karşısında cesaretle duruldukça, onu sona erdirmek mümkün olabilir. Bunun için, uluslararası ittifakla, terörizme karşı, siber gözetleme önlemleri alınır. Siber gözetleme noktasında, gözetlenenlerin kişilik hakkı, artık arka planda kalır (Philippe&Guillot, 2016, 185-190).

Karşı tehdit bakış açısında, terör örgütlerinin, beşeri, ideolojik ve iktisadî üç kaynaktan beslendiği hatırlanmalıdır (Akbaş, 2012, 326). Terör örgütünü silmek amacıyla, tabii ki ilk akla gelen ekonomik kaynağın kesilmesidir. Fakat terörist organizasyon yeni ekonomik kaynak yaratmakta gecikmeyecektir. Oysa terör örgütünü silmenin en kolay ve kalıcı yolu, onun kişi unsurunu, yani beşeri kaynağını kurutmaktır. Terör örgütünün mameleki cephesinden ziyade, asıl kişi faktörüne, esaslı ve yıkıcı darbeler indirilmesi, terörizmle mücadelede, başlıca yöntem kabul edilebilir.

Koruyucu hukuk boyutunda, hukukî sorunlar henüz oluşmadan, bunların oluşmasına, öngörülü ve hukuka uygun yöntemlerle set çekilir. Terörizmde beyin yıkamaya set çekilmesinde kişilik farkındalığı mihenk taşı-

dır. Terörist adayı, kişiliğinin hukuken korunduğundan haberdar olursa, işbu farkındalık sayesinde, doktrinleştirilmeye, yani beyninin yıkanmasına karşı, daha baştan duyarlı mertebeye çıkabilir.

Kişilik, sırf kişi olduğu için kişiye tanınan özgürlükler, ehliyetler ve kişisel durumlara ek olarak, onu donatan fiziksel, psikolojik ve ekonomik değerlerin bütünüdür (Dural, 1995, 6, 7; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 2; Akipek&Akıntürk&Ateş, 2016, 233, 234; Helvacı, 2017, 24; Dural&Öğüz, 2017, 9; Serozan, 1977, 93; Ateş, 2007, 136; Pierrat, 1996, 87, 88; Savcı, 1980, 5-7; Doğan, 2001, 369-371; Kaya, 2010, 279, 280; Caemmerer&Özsunay, 1973, 71, 83; Pino, 2000, 225-227; Wu Mou, 2011, 7, 20, 21, 26; Aytun, 2017, 7-9). Görüldüğü üzere, şahıs varlığı haklarından kişilik hakkını oluşturan unsurlar, malvarlığı dışında kalan bir dizi manevî varlık ve değerlerden müteşekkildir (Dural, 1995, 7; Serozan, 1977, 93; Dural&Öğüz, 2017, 9; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 2; Helvacı, 2017, 24; Hatemi, 2017, 66). Kişilik hakkını karakterize eden başlıca sıfatlar, vazgeçilememe, devredilememe ve zamanaşımına uğramama şeklinde sıralanır. Gerek kişilik hakkı, gerek kişiliği oluşturan unsurlar, tabiri caizse paha biçilemez, diğer bir deyişle parayla ölçülemez üstünlüktedir (Helvacı, 2017, 105-107; Akipek&Akıntürk&Ateş, 2016, 347; Dural, 1995, 101; Kaya, 2010, 280, 281; Weill&Terré, 1983, 38; Teyssié, 2000, 68, 69; Hatemi, 2012, 73; Ataay, 1961, 66; Helvacı, 2001, 46-50; Gören, 1992, 166).

Alman, İsviçre ve Türk hukuklarında kişiliğin korunması, hem anayasalarda, hem de medenî kanunlarda ifadesini bulur (Dural, 1995, 7-10, 98-100; Pino, 2000, 225, 228-232; Helvacı, 2001, 26-30; Ataay, 1961, 8; Serozan, 1977, 95; Caemmerer&Özsunay, 1973, 74; Dural&Öğüz, 2017, 100, 101; Gören, 1992, 165, 166). Esasen anayasal güvencede olan temel hak ve özgürlüklerin büyük kısmı kişilik hakkı kapsamına giren unsurları koruma güdü-

sünü haizdir (Acabey, 2013, 6; Gören, 1992, 165).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 12'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir". 17'inci maddesinin 1'inci fıkrasında ise, kişiliği geliştirme hakkı açıklanır. İşte kişiliğin anayasal düzlemde tanınıp korunması, özel hukukta da ifadesini bulur. Eşitliği kabul etme, kişiliğe saygı duyma, onu koruma ve kişiye özgürlüğünü tanıma, kişiler hukukunun temel ilkeleridir (Dural, 1995, 9, 10; Ataay, 1961, 10-12; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 5, 6; Dural&Öğüz, 2017, 11-13; Helvacı, 2017, 25, 26). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 12 ve 17'inci maddeleri dikkate alındığında, vatandaşların kişiliklerini, doktrinleştirmeye karşı bağışık mertebeye getirmek, devletin görevlerinden addedilebilir.

Kişinin beyin yıkamaya karşı hukuk düzeni huzurunda korunması, özgür iradenin dışlanması anlamına gelmez, bilakis özgür iradenin teminat altına alınması anlamına gelir (Richardson&Introigne, 2001, 163). Kişinin ideolojik ve teolojik inancını oluşturma özgürlüğünü elinden almaya yeltenen her türlü beyin yıkamaya karşı korunması elzemdir.

Bir an için, her yaşta kişilere, kişiliklerinin hukuken paha biçilemez değerde olduğu ve hukuk düzenince çift yönlü korunduğu farkındalığının sabit öz sevgiyle yerleştirildiği düşünülün. Sırf kişi olduğu için kendisine tanınan özgürlükler, ehliyetler ve kişisel durumlara ek olarak, onu donatan fiziksel, psikolojik ve ekonomik değerlerin bütünü itibarıyla korunduğu bilincinde, artık beyin yıkamaya karşı doğal bariyer oluşur. Kişiler hukukunun en başta sağlayacağı kişilik ve hukukî korunma farkındalığı, önleyici hukuk boyutudur. Bu ihtimal, beyin yıkamaya karşı aşî şeklinde mütalaa edilebilir.

Beyin yıkama veya doktrinleştirme amacına hizmet eden bütün faaliyetler, her alanda olduğu gibi, terörizmde de, kişilik hakkı ihlâlidir. Çünkü kişinin beyninin yı-

kanması, düşünme, davranma, bilgilenme ve duygulanma kontrolünü kısmen veya tamamen yitirmesi demektir. Başka bir deyişle, kurbanın otonomisini kaybetmesi, hayat kalitesinin azalması ve kendini gerçekleştirme ihtimalinin çığnenmesi anlamına gelir (Ventegodt&Andersen&Kandel, 2009, 178, 180, 181).

Kişiler hukuku perspektifinde, terörist adayının veya hâli hazırdaki teröristin zihnine/bilincine, bilinç alt veya üstüne, telkin edilen, dayatılan veya ekilen her türlü fiziksel veya psikolojik baskı, emir veya korku, kişilik hakkına saldırdır. Saldırının varlık ve derecesi, bireyin temel inancının, insancıl öncelik sıralamasının, düşünce akışının ve zihinsel komutlarının ondan izinsiz bozulmasında araştırılabilir. Bu çerçevede, terörizm saik olduğunda, doktrinleştirmekle ika edilen kişilik hakkı ihlâlinin ekstra vahamet arz ettiği söylenebilir. Zira terörizm güdüsüyle beyni yıkanmış partizan, yalnızca ideolojik dönüşüm yaşamaz; insancılığını yitirip suç işleme arzusu donanır.

Terör örgütü liderlerince, terörist adayının düşünme, davranma, bilgilenme ve duygulanma kontrolünün doktrinleştirme teknikleriyle kısmen veya tamamen ele geçirilmesi, kişiliğe saldırı şeklinde nitelenmiştir. Diğer taraftan, kişi, süje olmaktan çıkıp beyin yıkamanın objesi olurken, boyun eğdirme (*subjugation*) metotlarına maruz kaldığı ölçüde, teröristliğe yönelen dönüşümün kendi özgür iradesiyle gerçekleştiğini zannedebilir (Richardson&Introigne, 2001, 160, 163.). Bu zan, kişiliğe saldırı hukukî nitelemesine engel değildir. Çünkü kişinin kendi kendine, ehliyet ve özgürlüklerinden, kısmen veya tamamen vazgeçmesi yasaktır. Gerçekten kişiler hukukunda özgürlük ilkesi, kişiye yalnızca karar verme özerkliği tanımakla değil, aynı zamanda vazgeçemeyeceği özel alan yaratmakla temin edilebilir (Dural&Öğüz, 2017, 13).

C- Terör Örgütünde Beyin Yıkamaya Karşı Kişiliğin Çift Yönlü Korunması

Terör örgütüne katılım, büyük çoğunlukla ihtiyarî gerçekleşse de, teröristin fanatik-

leştirilmesi, hatta radikalleştirilmesi zaman alır. İşte bu doktrinleştirme sürecinde teröristin ayırt etme gücü kural olarak bulunur; ancak özgür iradesi sorgulanabilir. Güçlü psikolojik ve teknolojik yöntemler sayesinde duygu ve düşüncelerin manipüle edildiği yadsınmaz. Zaten bu manipülasyonun bütünü doktrinleştirilmiş kişiyi oluşturur.

Öğretide, terör örgütleri tarafından doktrinleştirilmeye karşı, çeşitli mücadele yöntemleri önerilir. Öncelikle, beyin yıkama teorilerinin az sayıda akademisyen tarafından araştırıldığı serzenişinde bulunulur. Şöyle ki, *neo* beyin yıkama teknikleri konusundaki akademik çalışmaların arttırılmasıyla toplumlarda yaşanan manevî paniğe hakiki müdahale sağlanabilir (Richardson&Introigne, 2001, 163). Daha sonra, şu öneriler anılabilir: işsizliğin ve fakirliğin giderilmesi; eleştirel düşünce/ruh (*critical spirit*) üzerine kurulu eğitim modelinde gençlerin eğitilmesi; sosyal devlet çatısında muhtaç, evsiz, kimsesiz, öksüz ve yetim çocuklara sahip çıkılması; barışçıl eğitim modelinde, bireylerin ömür boyu araştırmacı okumaya sevk edilmesi ve dogmaların/mutlak doğruların sorgulanmasının normalleşmesi; fikir çeşitliliğinin yüceltilmesi (Onuoha, 2014, 7-9; Momanu, 2012, 103). Ayrıca, güçlü ve zengin ülkelerin, fakir ve zayıf ülkelere yardım eli uzatmasıyla, çocukların teröriste dönüşmesine engel olunabileceği iddia edilir (Gray&Matchin, 2008, 114). Yine, açlık ve işsizliğin giderilmesiyle refahın yaşatılması; eğitimde sevgiye, öğretimde pozitif bilimlere önem verilmesi; bilhassa dinî eğitimin radikal unsurların eline geçmesinin engellenmesi tavsiyeler arasındadır (Onuoha, 2014, 7-9; Momanu, 2012, 103; Gray&Matchin, 2008, 114). Aile içi eğitimin düzeltilmesi, anne ve baba tarafından çocuklara doyurucu aidiyet duygusu sunulması da çarelerden sayılır (Yaşar, 2016).

Kişilerin bağlı oldukları felsefî veya dinî inanç sistemlerinde derinlemesine eğitilmesi, onlara otonom yaşama yeteneği kazan-

dırdığı gibi, onların suiistimallere karşı korunmasına ve şiddetten uzaklaşmasına da yardımcı olabilir (Öz, 2015, 162, 163; Ceran, 2013, 152). Kilis'te yapılan bir sosyolojik çalışmada, kişinin İslâm dinine ilişkin ilim ve irfanı arttıkça, din ve şiddet arasındaki ayrılığın netleştiği sonucuna varılır (Öz, 2015, 162, 163). Kilis'te elde edilen bu nicel verinin genelleştirilmesi üzerine, dinî ilimlerde hakiki bilgiye eriştikçe şiddetten uzaklaşıldığı sonucuna varılabilir. Gerçek şu ki, her türlü eğitimde, eğiticinin kendi inançlarını empoze etmekten kaçınması elzemdir. Böylesine inanç empozesi, eğitilmiş birey yaratmaz; ya bağımlı, ya da isyankâr kişilik inşa eder. Temel değerler yerleştikten sonra, herkesin şahsına uygun düşünceler seçmesine izin verilmesi ve kendini güncellemesine teşvik edilmesi kâfidir.

Buraya kadar anılan bütün mücadele yöntemi önerileri, hiç şüphesiz pragmatik sonuçlar doğurur. Doktrinleştirmeye karşı mücadele yöntemlerine, kişiler hukuku perspektifinde, yeni yöntem eklenmesi toplam faydayı katlayabilir. Koruyucu hukuk boyutunda, doktrinleştirme henüz meydana gelmeden, kişilik farkındalığıyla, kişinin hak ve özgürlüklerinin otonomi kalkını sayesinde korunabileceği ileri sürülmüştür. Dava hukuku boyutuna gelindiğinde ise, kişiliğin fiilen korunması gündemde yerini bulur.

Kişiliğin korunması iki boyutludur. Birincisi, kişiliğin saldırılara, haksız fiillere karşı korunması, yani dışa karşı korumadır. Diğer taraftan, kişilik hakkı, sadece üçüncü kişilerin tehditlerine karşı değil, aynı zamanda kişinin kendi tasarruflarına karşı da korunmalıdır (Ateş, 2007, 136; Helvacı, 2001, 18; Helvacı, 2017, 140; Dural, 1995, 142; Dural&Öğüz, 2017, 145, 146; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 195, 206; Aytın, 2017, 12, 14). İkinci boyut, kişinin kendisinden, yani içe karşı korunmasıdır (Savcı, 1980, 17-19; Serozan, 1977, 94; Akipek&Akıntürk&Ateş, 2016, 354, 355; Dural&Öğüz, 2017, 145; Hatemi, 2017, 67, 70, 72;

Aytın, 2017, 13); başka deyişle, kişiliğin hukukî işlemle tecavüzlere karşı korunmasıdır (Helvacı, 2001, 18-24; Dural, 1995, 142-146; Serozan, 1977, 94; Helvacı, 2017, 141; Akipek&Akıntürk&Ateş, 2016, 354, 355; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 195). Her iki perspektifte de, kişiliğin korunması dinamiklidir. Bununla birlikte, dinamik korumanın altında, kişiye, onuru, statik olarak atfedilir (Gören, 1992, 174).

Kişiliğin içe karşı korunmasındaki esas gaye, “kişinin kendisinden her yönden kuvvetli olan diğer şahıslar tarafından zorlanarak kişiliğini haleldar edecek hukukî muameleler yapmasını önlemektir” (Helvacı, 2001, 19). Kısacası, insan iradesine bahşedilen özgürlüğün vazgeçilmezliğini ortaya koymaktır (Thévenaz, 1997, 58). İnsanlar kendi hürriyet ve hayatları hakkında, başkasına boyun eğdiklerine veya bunları ahara devrettiklerine dair tasarruf yetkisini haiz değildir (Hatemi, 2012, 74). Ehliyet ve özgürlükleri, kısmen veya tamamen olsun fark etmez, kalıcı sınırlayan hukukî işlemler, kişinin onayına dayanmasa bile, batıldır, kesin olarak hükümsüzdür (Ateş, 2007, 142-144; Thévenaz, 1997, 86-89; Helvacı, 2001, 22, 23; Serozan, 1977, 94; Hatemi, 2012, 74; Hatemi, 2017, 67; Dural, 1995, 142, 144; Dural&Öğüz, 2017, 145, 146-148; Helvacı, 2017, 144; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 203, 204; Akipek&Akıntürk&Ateş, 2016, 358). Buradaki hükümsüzlük yaptırımının temel kıstasları, vazgeçmenin yoğunluğu, şiddeti ve süresidir. Özellikle borç altına giren kişinin ehliyetinin ne kadar sınırlandığı, özgürlüğünün ne oranda alıkoymulduğudur (Thévenaz, 1997, 92-96; Ateş, 2007, 141; Oğuzman&Seliçi&Oktay-Özdemir, 2016, 202, 203).

Türk Medenî Kanunu, 24 ve 25'inci maddelerinde, kişiliğin dışarıdan gelen saldırılara karşı korunmasını; 23'üncü maddesinde ise, kişinin kendi kendine katıldığı hukukî işlemlerden korunmasını düzenlemiştir. Kişiliğin dışarıya karşı korunmasında, kişi, şahsiyet hakkına yönelik saldırının önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona

ermiş bile olsa etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir. Bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması talep edilebileceği gibi, maddî ve manevî zararların tazmini; ayrıca, saldırı dolayısıyla elde edilen kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre iadesi dava edilebilir (Doğan, 2001, 375; Serozan, 1977, 95, 96; Caemmerer&Özsunay, 1973, 78-83; Acabey, 2013, 6, 9, 17; Aytın, 2017, 122 vd.; Ateş, 2007, 140, dpn. 29).

Terörizme karşı ceza hukukunun soruşturma, kovuşturma ve infaz olanakları tabii ki bakidir. Bu çalışma, yalnızca özel hukuk penceresinden, kişiler hukuku büyüteciyle, terörizmde doktrinleştirme faaliyetlerini etkisizleştirmeye ve bunlardan kurtulmaya adanmıştır. İşte özel hukukla, özellikle kişiler hukukuyla sınırlı çerçevede, Türk Medenî Kanunu'nun 25'inci maddesine odaklanılabilir. Terörizmde doktrinleştirme faaliyetlerine maruz kalan kişi, kişilik hakkının bu saldırıya karşı korunması için, Türk Medenî Kanunu'nun 25'inci maddesinde sıralanan tüm dava olanaklarından, somut olayın şartlarına uygun düştüğü ölçüde yararlanabilir.

Nihayet, doktrinleştirme araçlarında, görünürde teröristin rızasında kaynağını bulan hukukî fiil ve işlemlerin kullanıldığı açıklanmıştır. İşte Türk Medenî Kanunu'nun 23'üncü maddesi izdüşümünde, teröristin, gerek adaylık, gerek üyelik sürecinde, ehliyet ve özgürlüklerinden kısmen veya tamamen vazgeçmesine hizmet eden tüm hukukî işlemler batıldır. Söz konusu butlan, bir yandan teröristin, diğer yandan terör örgütünün aleyhinedir. Özellikle dinleri suiistimal eden terör örgütleri bakımından, kişinin kendisinin veya velâyeti altındaki çocuğunun inanç özgürlüğünden vazgeçmesini konu edinen hukukî işlemler de, bu vazgeçiş görünürde rızaya dayansa bile, kesin olarak hükümsüzdür.

SONUÇ

Doktrinleştirme, yani beyin yıkama, muhatapın farkındalığı dâhilinde olsun olma-

sın, onun tarafından anlaşılın anlaşılmasın, suiistimal yöntemleriyle muhatabın zihnini kontrol altına almak ve onun zihninde radikal ve ideolojik veya teolojik dönüşüm yaratmak amacıyla, her türlü sistemli telkin, yönlendirme ve baskı içeren manipülasyon ve propaganda tekniklerinin bütünüdür. Teoriden öte fiilen varlığı tespit edilen doktrinleştirme, toplumda manevî panik ve sosyal travmaya neden olduğu üzere, bununla mücadelede, yeni çözüm yolu öğretiyeye katkı sağlayabilir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünyada ilk defa anılmaya başlanan beyin yıkama teorileri yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Ne var ki, hiçbir terör örgütü, fanatik inançlar enjekte etmeksizin insan faktörü yaratamaz. İnsan faktörünün genişletilmesi, terör örgütü tarafından zerk edilen fanatik inançların fiziksel veya psikolojik baskıyla canlı tutulmasını gerektirir. Terör örgütü liderleri, altındakilerin komplekslerini farkındadır, gerektiğçe bu komplekslerden yararlanır. Terör örgütlerinde radikal ve/veya fanatik inançların korunması uğruna, sistematik ritüeller uygulandığı malumdur.

Terörizmle mücadelede, terör örgütünün mameleki unsurundan ziyade, esasen kişi unsuru önem arz eder. Bireyin teröriste dönüşmemesi kadar, mevcut teröristin öz sorgulamaya intikal etmesi, örgütünü veya beklenen eylemini ifşaya ikna edilmesi süreçlerinde de, bu ikna faaliyetleri hep kişi unsurundan ve kişilik bilincinden geçer. Bu mücadele, ancak terör örgütünün kişi unsuruna temas eden yöntemlerle desteklenirse başarılı olabilir. Terörizmde beyin yıkama uygulamalarına karşı, öğretilerde, pek çok korunma ve savunma yöntemi önerilir. Bu çalışmada, mevcut mücadele yöntemi önerilerine, kişiler hukuku bakış açısından yeni yöntem eklenir.

Kişilik, sırf kişi olduğu için kişiye tanınan özgürlükler, ehliyetler ve kişisel durumlara ek olarak, onu donatan fiziksel, psikolojik ve ekonomik değerlerin bütünüdür. Terör örgütlerinde doktrinleştirme, tüm klasik

ve *neo* uygulamalarıyla, her türlü beyin yıkama seans ve ritüelleriyle, kişilik hakkı ihlâlidir. Kişiler hukuku, hem koruyucu (önleyici) hukuk, hem de dava hukuku olarak doktrinleştirmeye meydan okuyabilir.

Doktrinleştirme henüz meydana gelmeden, kişilik farkındalığıyla, kişinin hak ve özgürlükleri otonomi kalkanı sayesinde korunabilir. Kişiler hukukunun en başta sağlayacağı kişilik ve hukukî korunma farkındalığı, önleyici hukuk boyutudur. Kişilik farkındalığı, her türlü doktrinleştirmeye karşı bağışıklık sağlayabilir. Burada bahsedilen, kişiliğin hukuken paha biçilemez değerde olduğu ve hukuken çift yönlü korunduğu farkındalığının sabit öz sevgiyle kişilere evvelden yerleştirilmesidir. Bu ihtimal, beyin yıkamaya karşı aşı şeklinde mütalaa edilebilir.

Türk Medenî Kanunu, 24 ve 25'inci maddelerinde, kişiliğin dışarıdan gelen saldırılara karşı korunmasını; 23'üncü maddesinde ise, kişinin kendi kendine katıldığı hukukî işlemlerden korunmasını düzenler. Terörizmde doktrinleştirme faaliyetlerine maruz kalan kişi, kişilik hakkının bu saldırıya karşı korunması için, Türk Medenî Kanunu'nun 25'inci maddesinde sıralanan tüm dava olanaklarından, somut olayın şartlarına uygun düştüğü ölçüde yararlanabilir.

Nihayet, Türk Medenî Kanunu'nun 23'üncü maddesi izdüşümünde, teröristin, gerek adaylık, gerek üyelik sürecinde, ehliyet ve özgürlüklerinden kısmen veya tamamen vazgeçmesine hizmet eden tüm hukukî işlemler batıldır. Özellikle dinleri suiistimal eden terör örgütleri bakımından, kişinin kendisinin veya velâyeti altındaki çocuğunun inanç özgürlüğünden vazgeçmesini konu edinen hukukî işlemler de, bu vazgeçiş görünürde rızaya dayansa bile, kesin olarak hükümsüzdür. Söz konusu kesin hükümsüzlük, hem teröristin, hem de terör örgütünün aleyhinedir.

KAYNAKÇA

I- HUKUK İLMİNDEN ESERLER

- Acabey, Mehmet Beşir. (2013). Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, C. 8, Özel Sayı, s. 1-54.
- Akipek, Jale G.; Akıntürk, Turgut. & Ateş, Derya. (2016). Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Beta, 13. Baskı, İstanbul.
- Ataay, Aytekin. (1961). Şahıslar Hukuku, Fasi-kül: 1, Hakiki Şahıslar, Amerikan Neşriyatı Bürosu, İstanbul.
- Ateş, Derya. (2007). İrade Özerkliği Kapsamında TMK. m. 23/II Hükmü ve Karar Özgürlüğü, *ABD*, C. 65, S. 2, s. 135-148.
- Aytın, Sinem. (2017). Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkı İhlâlinde Doğan Manevî Tazminat Davası (Danışman: Fikret Eren), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Caemmerer Von, Ernst. (1973). Alman Hukuku'na Göre Kişiliğin Özel Hukuk Yönünden Korunması (Çev.: Ergun Özsunay), *İÜMHAD*, C. 7, S. 10, s. 69-83.
- Doğan, Murat. (2001). Şahsiyet Hakkına Tecavüzün Önlenmesi Davası, *AÜEHFD*, C. 5, S. 1-4, s. 369-420.
- Dural, Mustafa. (1995). Türk Medenî Hukuku'nda Gerçek Kişiler, Filiz, 4. Baskı, İstanbul.
- Dural, Mustafa. & Öğüz, Tufan. (2017). Türk Özel Hukuku, Kişiler Hukuku, C. II, Filiz, 18. Baskı, İstanbul.
- Philippe, Ch. & Guillot, A. (2016). Ombres et lumières sur le droit fondamental à la protection des données personnelles confronté aux services de renseignement en matière de prévention du terrorisme, *Les Annales de Droit*, Vol. 10, p. 165-196, <http://journals.openedition.org/add/340> (ET.: 2.11.2018).
- Gören, Zafer. (1992). Türk-Alman Hukuku'nda Kişiliğin Korunması, *AYD*, C. 9, s. 165-184.
- Hatemi, Hüseyin. (2012). İslâm Hukuku Dersleri, Sümer, 4. Baskı, İstanbul.
- Hatemi, Hüseyin. (2017). Kişiler Hukuku, On İki Levha, 6. Baskı, İstanbul.
- Helvacı, Serap. (2017). Gerçek Kişiler, Legal, 8. Baskı, İstanbul.
- Helvacı, Serap. (2001). Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar (MK md. 24/a fıkra I/İMK md. 28a fıkra I), Beta, 1. Baskı, İstanbul.
- Kaya, Mine. (2010). Telekomünikasyon Alanında Kişilik Haklarının Korunması, *ABD*, C. 68, S. 4, s. 279-334.
- Oğuzman, Kemâl M.; /Seliçi, Özer. & Oktay-Özdemir, Saibe. (2016). Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz, 16. Baskı, İstanbul.
- Pierrat, Emmanuel. (1996). Protection des droits de la personnalité, *LEGICOM*, Vol. 2, Iss. 12, p. 87-93, <https://www.cairn.info/revue-legicom-1996-2-page-87.htm> (ET.: 23.1.2018).
- Pino, Giorgio. (2000). The Right to Personal Identity in Italian Private Law: Constitutional Interpretation and Judge-Made Rights (Edited by M. Van Hoecke & F. Ost), In the Harmonization of Private Law in Europe, Hart Publishing, Oxford, p. 225-237, <http://www1.unipa.it/gpino/The%20right%20to%20personal%20identity.pdf> (ET.: 3.1.2018).
- Serozan, Rona. (1977). Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler, *İÜMHAD*, C. 11, S. 14, s. 93-112.
- Teyssié, Bernard. (2000). Droit Civil, Les Personnes, Litec, Cinquième édition, Paris.
- Thévenaz, Alain. (1997). La protection contre soi-même (Etude de l'article 27 alinéa 2 CC), Staempfli, Berne.
- Warburton, Ida Gaye. (2003). The Commandeering of Free Will: Brainwashing as

- a Legitimate Defense, *Capital Defense Journal*, Vol. 16, Iss. 1, p. 73-97, [http://vc3.org/bestCDJ/docs/16%20Ca.p.%20Def.%20J.%2073%20\(2003\)%20Warburton,%20Brainwashing.pdf](http://vc3.org/bestCDJ/docs/16%20Ca.p.%20Def.%20J.%2073%20(2003)%20Warburton,%20Brainwashing.pdf) (ET.: 24.1.2018).
- Weill, Alex. & Terré, François. (1983). *Droit Civil, Les personnes-La famille-Les incapacités*, Dalloz, Cinquième édition, Paris.
- Wu Mou, Tzung. (2011). "Personne" en Droit Civil Français: 1804-1914 (Directeur: Jean-Louis Halperin), Università Degli Studi Roma Tre, École des Haute Études en Sciences Sociales, Centre d'études des normes juridiques "Yan Thomas", Doctorat en droit et sciences sociales, Thèse pour obtenir le grade de docteur, financée par les Marie Curie actions de la Commission Européenne, <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00738952/document> (ET.: 23.1.2018).
- II- SOSYAL BİLİMLERDEN ESERLER**
- Akbaş, Zafer. (2012). Devlet İnşa Sürecinde Terörle Mücadele Sorunu: Irak Örneği ve Türkiye Üzerine Etkileri, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Vol. 5, Iss. 4, p. 319-332.
- Bagheri Nia, Hassan. & Jalilvand, Hossein. (2015). Religious education and indoctrination, *Journal of Novel Applied Sciences*, Vol. 4, Iss. 10, p. 1080-1084, <http://jnasci.org/wp-content/uploads/2015/10/JNASCI-2015-1080-1084.pdf> (ET.: 14.1.2018).
- Brown, J. A. C. (1973). *Beyin Yıkama* (Çev.: Behzat Tanç), Boğaziçi, İstanbul.
- Ceran, İsmail. (2013). Modern Dünyada İslâm, *Journal of Academic Social Science Studies*, Vol. 6, Iss. 8, p. 143-164.
- Cragin, Kim. & Gerwehr, Scott. (2005). *Dissuading Terror Strategic Influence and the Struggle Against Terrorism*, Published by the RAND Corporation in the USA, Rand Corporation Public E-Book, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG184.pdf (ET.: 19.1.2018).
- Gray, David H. & Matchin, Owen Tom. (2008). Children: The new face of terrorism, *INGOJ*, Vol. 3, Iss. 6 (June), p. 108-114, http://www.academicjournals.org/article/article1380892899_Gray%20and%20Matchin.pdf (ET.: 19.1.2018).
- Huttunen, Rauno. (2009). *Indoctrination, Communicative Teaching and Recognition-Studies in Critical Theory and Democracy in Education*, University of Joensuu, Publications in Education 131, Joensuu, http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-214-1/urn_isbn_978-952-219-214-1.pdf (ET.: 15.1.2018).
- Ioana, Irina. & Cracsner, Constantin-Edmond. (2016). Education vs. Indoctrination, *AFASES Socio-Humanities*, p. 561-574, http://www.afahc.ro/ro/afases/2016/SOCIO/IOANA_CRACSNER.pdf (ET.: 12.1.2018).
- Kirman, Ali M. (2004). *Beyin Yıkama Teorileri, AÜİFD*, S. 14, s. 107-132.
- Kruglanski, Arie W. & Fishman, Shira. (2009)., *Psychological Factors in Terrorism and Counterterrorism: Individual, Group, and Organizational Levels of Analysis, Social Issues and Policy Review*, Vol. 3, No. 1, p. 1-44, https://terpconnect.umd.edu/~hannahk/Terrorism_files/PsychologicalFactors.pdf (ET.: 18.3.2018).
- Lericolais, Marine. (2011). *Terrorisme international et mesures de sureté: analyse économique du comportement du voyageur sur le réseau de transport aérien mondial* (Directeur: M. Yves

- Croze), Université Lumière Lyon 2, Faculté des Sciences Économiques et de Gestion, Thèse pour l'obtention d'un doctorat de sciences économiques, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/tel-00816114/document> (ET.: 22.1.2018).
- Momanu, Mariana. (2012). The Pedagogical Dimension of Indoctrination: Criticism of Indoctrination and the Constructivism in Education, *META: Research in Hermeneutics, Phenomenology and Practical Philosophy*, Vol. 4, No. 1 (June), p. 88-105, <http://www.metajournal.org/articles/pdf/88-105-mariana-momanu-meta7-tehno.pdf> (ET.: 13.1.2018).
- Öz, Nedim. (2015). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din/İslâm ve Şiddet İlişisini Algılayışı, (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği), *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, s. 135-165.
- Richardson, James T. & Introvigne, Massimo. (2001). Brainwashing Theories in European Parliamentary and Administrative Reports on Cults and Sects, *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 40, No. 2, p. 143-168, [https://www.academia.edu/28591164/Brainwashing Theories in European Parliamentary and Administrative Reports on Cults and Sects](https://www.academia.edu/28591164/Brainwashing_Theories_in_European_Parliamentary_and_Administrative_Reports_on_Cults_and_Sects) (ET.: 13.4.2018).
- Sancar, Faruk. (2016). Dinî Cemaatlerin Üye Kazanma Stratejileri Beyin Yıkama Olarak Değerlendirilebilir mi?: Kullandıkları Teolojik Argümanlar Üzerinden Eleştirel Bir Okuma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 42 (Şubat), s. 1915-1927.
- Savcı, Bahri. (1980). Yaşam Hakkı ve Boyutları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları 1, Ankara.
- Schein, Edgar H. (1960). Brain Washing, Center for International Studies, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts, <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/83028/14769178.pdf> (ET.: 9.1.2018).
- Ventegodt, Søren.; Andersen, Niels Jørgen. & Kandel, Isack. (2009). An ethical analysis of contemporary use of coercive persuasion ("brainwashing", "mind control") in psychiatry, *Journal of Alternative Medicine Research*, Vol. 1, Iss. 2, p. 177-188, <https://pdfs.semanticscholar.org/a339/af-fa25f47eab218ba1b2adb45eadfa8b6c2c.pdf> (ET.: 22.1.2018).
- Victoroff, Jeff. (2005). The Mind of the Terrorist, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49, No. 1 (February), p. 3-42, [https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/critik psychoterrorisme.pdf](https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/critik_psychoterrorisme.pdf) (ET.: 8.1.2018).
- Yapıcı, Asım. (2016). İntihar Saldırılarının Kaynağı Din Değildir!, *Kriter Elektronik Dergisi*, Y. 1, S. 2 (Haziran), <http://kriterdergi.com/intihar-saldirilarinin-kaynagi-din-degildir/> (İKT.: 3.6.2016, ET.: 11.1.2018).
- III- DİĞER KAYNAKLAR**
- Biber, Nizamettin. (2014). Endoktrinasyon-Beyin Yıkama, <http://blog.milliyet.com.tr/endoktrinasyon--beyin-yikama/Blog/?BlogNo=471447> (İKT.: 21.8.2014, ET.: 19.1.2018).
- Bloom, Mia. & Horgan, John. (2015). The Rise of the Child Terrorist-The Young Faces at the Frontlines, <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-02-09/rise-child-terrorist> (İKT.: 9.2.2015, ET.: 9.1.2018).
- Georges, Amaryllis. (2015). Lethal Victims: Child Recruitment in Terrorist Organizations, <http://trendsinstitution.org/lethal-victims-child-recruitment-in-terrorist->

- [organizations/](#) (İKT.: 14.4.2015, ET.: 19.1.2018).
- Human Rights Watch. (2014). Maybe We Live and Maybe We Die-Recruitment and Use of Children by Armed Groups in Syria, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria0614_crd_ForUpload.pdf (ET.: 17.1.2018).
- Nasr, Mario. (2014). Gestion Psychologique de la Lutte Contre Le Terrorisme, p. 1-81, https://www.files.ethz.ch/isn/184241/Ges-tion%20Psychologique%20de%20la%20Lutte%20Contre%20le%20Terrorism_e_st_sec.pdf (ET.: 22.1.2018).
- Onuoha, Freedom C. (2014). Why do youth join boko haram?, United States Institute of Peace, Special Report 348, p. 1-12, [https://www.usip.org/sites/default/files/SR348-Why do Youth Join Boko Haram.pdf](https://www.usip.org/sites/default/files/SR348-Why%20do%20Youth%20Join%20Boko%20Haram.pdf) (ET.: 13.4.2018).
- Precht, Thomas. (2007). Home grown terrorism and Islamist radicalization in Europe (From conversion to terrorism), Research report funded by the Danish Ministry of Justice, [http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2007/Home grown terrorism and Islamist radicalisation in Europe - an assessment of influencing factors 2 .pdf](http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2007/Home%20grown%20terrorism%20and%20Islamist%20radicalisation%20in%20Europe%20-%20an%20assessment%20of%20influencing%20factors%202.pdf) (ET.: 19.1.2018).
- Reinares, Fernando. (2008). Radicalization Processes Leading to Acts of Terrorism, A concise Report prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalization, http://www.rikcoolsaet.be/files/art_ip_wz/Expert%20Group%20Report%20Violent%20Radicalisation%20FINAL.pdf (ET.: 18.1.2018).
- Şengür, Altay. (2015). Canlı Bomba Eylemcisine Kendini Kurban Etme Fikri Nasıl Empoze Ediliyor?, <https://onedio.com/haber/canli-bomba-eylemcisine-kendini-kurban-etmek-fikri-nasil-empoze-ediliyor--603746> (İKT.: 12.10.2015, ET.: 11.1.2018).
- Tan, Charlene. (2004). Indoctrination, Imagination and Moral Education, p. 1-13, https://www.researchgate.net/publication/254573021_Indoctrination_Imagination_and_Moral_Education (ET.: 18.1.2018).
- Tanzeem, Ayesha. (2014). IŞİD Kadınların Beynini Yıkıyor, <https://www.amerikaninsesi.com/a/isi-d-kadinlarin-beynini-yikiyor/2446510.html> (İKT.: 11.9.2014, ET.: 11.1.2018).
- Yaşar, Yasemin. (2016). İnsan kendisini neden imha eder?, <http://www.yeniasya.com.tr/yasemin-yasar/insan-kendisini-neden-imha-eder-390998> (İKT.: 26.3.2016, ET.: 11.1.2018).

KISALTMALAR

- ABD : Ankara Barosu Dergisi
- AFASES : Hava Kuvvetlerinde Bilimsel Araştırma ve Eğitim (*Scientific Research and Education in the Air Force*)
- AÜEHFD : Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
- AÜİFD : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- AYD : Anayasa Yargısı Dergisi
- CC : Medenî Kanun (*Code Civil*)
- Çev : Çevirmen

Dpn	: Dipnot	LEGICOM	: İletişim Hu-
ET	: Erişim Tari-	kuku Tematik Dergisi (<i>Revue Thématique de</i>	<i>Droit de la Communication</i>)
hi		No	: Numara
INGOJ	: Uluslararası	(Number)	
Sivil Toplum Örgütleri Dergisi (<i>International</i>		p	: Sahife (<i>Page</i>)
<i>Non-Governmental Organization Journal</i>)		s	: Sahife
Iss	: Sayı (<i>Issue</i>)	S	: Sayı
İKT	: İnternete	Vd	: Ve devamı
Konulduğu Tarih		Vol	: Cilt (<i>Volume</i>)
İÜMHAD	: İstanbul	Y	: Yıl (<i>Year</i>)
Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları			
Dergisi			

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Tüzüner, Ö. (2018). Terör Örgütünde Doktrinleştirme (Beyin Yıkama) ve Kişiliğin Korunması, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7943>, Number: 73 Winter 2018, p. 255-270.